

3. Україна за рік втратила позиції в Індексі сприйняття корупції.
URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/01/25/novyna/suspilstvo/ukrayina-rik-vtratyla-pozycziyi-indeksi-spryinyattya-korupczii>.

4. 5 ознак деградації сучасного суспільства. URL: https://galinfo.com.ua/articles/5_oznak_degradatsii_suchasnogo_suspilstva_302368.html.

Расюк Едуард Вікторович,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНАХ І ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ З ПРОФІЛАКТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Анотація. Одвічно складається так, що серед правоохоронних органів нашої держави, між ними та суспільством або окремими громадянами відсутня системна, організована та своєчасна комунікація і взаємодія. Особливо гостро постає питання щодо комунікації в органах і підрозділах Національної поліції саме сьогодні, оскільки в умовах викликів, що стоять перед українською державою, дана проблема не дозволяє вирішити низку основних питань, зокрема її щодо створення дієвої, ефективної системи профілактики кримінальних правопорушень. Саме профілактика кримінальних правопорушень слугуватиме надійним захистом українського суспільства від транснаціональної організованої злочинності та загроз, які вона несе у собі, а також злочинності у середині країни в цілому та її окремих проявів. Водночас, поліція як головний суб'єкт профілактики правопорушень займається в основному ситуативною профілактикою правопорушень, що зовсім не вирішує проблем зі злочинністю у державі. Враховуючи загальнодержавне планування профілактичної діяльності в Україні саме центральний орган виконавчої влади має формувати, координувати, спрямовувати і керувати профілактикою злочинності, але до сьогодні на належному рівні кримінальна політика у державі не здійснюється. Поява дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України вирішить питання щодо комунікативної поведінки між усіма суб'єктами профілактики правопорушень, зокрема поліцією, та у підсумку дасть поштовх для створення ефективної, оперативної, соціальної профілактики кримінальних правопорушень у державі.

Ключові слова: комунікація, комунікативна поведінка, система, профілактика кримінальних правопорушень, суб'єкти профілактичної діяльності.

Summary. It has always been the case that there is no systematic, organized and timely communication and interaction between the law enforcement agencies of our state, between them and society or individual

citizens. The issue of communication in the bodies and units of the National Police is especially acute today, because in the face of the challenges facing the Ukrainian state, this problem does not solve a number of key issues, including the creation of an effective, efficient system of crime prevention. It is the prevention of criminal offenses that will serve as a reliable protection of Ukrainian society from transnational organized crime and the threats it poses, as well as crime within the country as a whole and its individual manifestations. At the same time, the police, as the main subject of crime prevention, is mainly engaged in situational crime prevention, which does not solve the problem of crime in the state. Given the nationwide planning of prevention activities in Ukraine, it is the central executive body that should form, coordinate, direct and manage crime prevention, but to date, criminal policy in the country is not implemented at the appropriate level. The appearance of an advisory body under the Cabinet of Ministers of Ukraine will address the issue of communicative behavior between all subjects of crime prevention, including the police, and ultimately give impetus to effective, operational, social prevention of criminal offenses in the country.

Keywords: communication, communicative behavior, system, prevention of criminal offenses, subjects of preventive activity.

Сучасні виклики для українського суспільства змушують правоохоронні органи до активних дій щодо забезпечення безпекової політики в Україні. Масштаб та складність викликів, що розповсюджуються, складно уявити, а в умовах «гібридної» війни, розв'язаної Російською Федерацією, та анексованих територій – вони стають більш загрозливими. Сьогодні готує нам неабиякі загрози, зокрема, міжнародний тероризм і організована злочинність, розширюють сферу дії й збільшують свій негативний вплив на українське суспільство, що проявляється у підвищенні суспільної небезпеки злочинності та зміни її структури у бік жорстокості. У свою чергу глобальна фінансово-економічна криза створює нові виклики та діє як каталізатор щодо інших загроз, зокрема: поширення зброї масового знищення, загроза енергетичній безпеці, атаки на інтернет-простір (кібернетична безпека), піратство. Складність різноспрямованих чинників, що діють у сучасному українському середовищі, спричиняють пошуки нових концептуальних підходів до безпеки, єдиним правильним та ефективним вирішенням даної проблеми є створення дієвої соціальної системи профілактики кримінальних правопорушень. Саме створення такої системи в Україні сприятиме зміцненню правопорядку та відбиватиме зовнішні загрози. Доречі, у нашій державі, до недавнього часу, існувала потужна система профілактики правопорушень, де активну участь приймали громадяни (товариські суди, пункти охорони громадського порядку, добровільні народні дружини, помічники дільничних міліціонерів, тощо). Не дивлячись на надмірну заполітизованість та заідеологізованість така система довела свою ефективність. Водночас, сьогодні проблемою створення дієвої

сучасної системи профілактики кримінальних правопорушень є неналежна комунікація як у середині правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, так й серед усіх суб'єктів профілактичного процесу. Оскільки Національна поліція є найвагомішим суб'єктом профілактики кримінальних правопорушень і на неї покладається координаційна функція серед усіх суб'єктів профілактичної діяльності, а також обов'язок залучення громадян до цієї сфери, то налагодження комунікації у середині органів і підрозділів є необхідним процесом. Тому, злагоджена комунікативна діяльність органів і підрозділів Національної поліції сприятиме співпраці й взаємодії усіх суб'єктів профілактики кримінальних правопорушень, а також створенню ефективної соціальної її системи.

Сьогодення потребує від сучасного поліцейського неабияких знань, умінь і навичок, що давали б йому можливість виконувати свої функціональні обов'язки та адаптуватися до сучасних економічних, політичних та соціальних умов і вимог. Ще більших зусиль від поліції українське суспільство потребує у підвищенні ефективності їх діяльності щодо налагодження відносин співпраці з населенням на основі взаємодовіри, взаєморозуміння та взаємодії. Такі взаємовідносини Національної поліції з населенням будуть сприяти ефективності здійснюваних ними заходів із забезпечення: публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; запобігання (профілактики) і протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [8]. Одним із визначальних чинників ефективної роботи поліцейського є правильно сформована фахова комунікативна компетенція, в ході якої йде обмін інформацією про питання цікаві для обох сторін. Саме комунікативна поведінка (вербальна та невербальна) як сукупність реалізованих у спілкуванні правил, законів, постулатів, максим, традицій тощо певної національної лінгвокультурної спільноти з використанням мовних і позамовних засобів [2, с. 136]. допомагає поліції у смислового та ідеально-змістовому аспекті соціальної взаємодії та обміні інформацією в різноманітних процесах спілкування (комунікації) [3, с. 33]. Особливо це важливо для профілактики правопорушень у державі. Доречі, через недостатню комунікацію органів і підрозділів Національної поліції між собою, з іншими правоохоронними та неправоохоронними органами й населенням втрачено цілісну, ефективну систему профілактики правопорушень у державі.

Розглядаючи розвиток злочинності у державі мусимо визнати, що державна офіційна статистична звітність правоохоронних органів, зокрема й поліції, не відображає реальної картини цього явища. Так, аналізуючи зареєстровані кримінальні правопорушення у державі [4]. спостерігаємо неабияке зниження злочинності з такими ж тенденціями (див. рис.: 1, 2), але реальність зовсім інша бо більшість людей

переймається проблемами економічного занепаду (безробіття, зубожіння, тощо); занепокоєна рівнем злочинності у державі; перебуває у стані невизначеності (фрустрації), невпевненості у завтрашньому дні; стурбовані військовими діями на сході країни, урбанізацією, внутрішньою міграцією через анексовані території, наслідком чого є вчинення кримінальних правопорушень тощо.

Вирішенню питань щодо контролю над злочинністю сприятиме лише профілактика кримінальних правопорушень, яка є основним засобом запобігання злочинності у державі. Так, під профілактикою кримінальних правопорушень слід розуміти особливий вид соціального управління, покликаний забезпечити безпеку правоохоронюваних цінностей, який полягає у розробці і реалізації цілеспрямованих заходів щодо виявлення і усунення причин та умов злочинності, а також здійснення профілактичного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки [5]. Думку про те, що профілактика кримінальних правопорушень повинна мати пріоритет перед каральною політикою держави, висловив ще Платон у IV ст. до н.е., але її практичне втілення відбулося порівняно недавно [10, с. 237]. Так, вперше на проблему профілактики звернув увагу італієць Чезаре Беккарія у своїй книзі «Про злочини і покарання» [6, с. 277], а з розвитком людства заходи кримінального покарання почали співвідноситися із профілактичними заходами, причому у багатьох країнах світу саме профілактичним заходам надається пріоритетний напрям. Подальшого теоретичного обґрунтування профілактика кримінальних правопорушень дістала у межах кримінології, яка стала альтернативою науці кримінального права щодо формулювання основних цілей, завдань і заходів протидії злочинності у сучасних умовах [1]. Важливість профілактики правопорушень для ефективного підтримання правопорядку у розвиненому суспільстві визначається трьома обставинами, що вона є: найбільш гуманним засобом підтримки правопорядку, забезпечення безпеки суспільства; найбільш ефективним засобом протидії злочинності; найдешевшим засобом підтримання правопорядку у державі та суспільстві, адже дешевше запобігти кримінальним правопорушенням чим витратити кошти на їх розкриття, розслідування, тримання під вартою осіб-злочинців, утримувати велику кількість правоохоронних органів тощо [11]. Саме сьогодні нам диктує необхідність створення ефективної системи профілактики кримінальних правопорушень, яка сприятиме розвитку демократичних засад і суспільних відносин як стратегічного напрямку державної політики у протидії злочинності, адже зниження ступеня впливу криміногенних факторів поліпшує криміногенну ситуацію у суспільстві і сприяє зміцненню правопорядку у країні. Все це потребує не лише цілеспрямованих та високоорганізованих дій зі сторони владних структур і сил правопорядку, але й консолідації зусиль громадськості у цій діяльності. Водночас у державі розвалена система профілактики кримінальних правопорушень, за яку має відповідати Прем'єр Міністр

України, який здійснює координаційну діяльність правоохоронних органів, з питань вивчення, аналізу, обговорення стану законності і правопорядку в районі, місті, області, розроблення і реалізація спільних заходів щодо посилення боротьби з найнебезпечнішими злочинами чи формами їх прояву. Свідченням цього є той факт, що в Україні до сьогодні діє Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року, термін якої визначений у назві документу [9]. Оскільки у нашій державі загальнодержавне планування профілактичної діяльності щодо кримінальної політики [7], то усі загальнодержавні і відомчі плани профілактики кримінальних правопорушень у державі прив'язані до вищезазначеного документа. Звідси випливає, що ефективність запланованих заходів профілактики правопорушень у державі, які здійснюються її суб'єктами, ніхто не перевіряє і не контролює, але ж кошти на них виділяються. Натомість правоохоронні органи та інші суб'єкти профілактики кримінальних правопорушень займаються ситуативною діяльністю у цій сфері, яка часто позбавлена комунікації, взаємодії і співпраці між ними. Звичайно, ситуативна профілактична діяльність щодо злочинності має місце бути обов'язково, але у загальнодержавній системі профілактики кримінальних правопорушень, здійснення якої у найбільш криміногенних сферах суспільного життя буде зменшувати ситуативні криміногенні прояви.

Домінуючу роль у системі суб'єктів профілактики кримінальних правопорушень відіграє Міністерство внутрішніх справ України зі своїми органами та підрозділами, основним з яких є Національна поліція. Саме на неї покладено левову частку здійснення профілактичних заходів щодо кримінальних та інших правопорушень у державі, але системність, ефективність, різносторонність, своєчасність і достатність у профілактичній діяльності поліції недотримується, а часто ігнорується, через відсутність комунікації між її органами та підрозділами. Проблеми у такій комунікації викликані низкою факторів: відсутністю підрозділу у лавах поліції, що забезпечував взаємодію, та відомчого документу на зразок «Настанови по комунікації і взаємодії для органів і підрозділів Національної поліції під час здійснення профілактики правопорушень»; нездоровою конкуренцією між органами і підрозділами поліції через спотворену, радянську систему їх звітності, що залишилась до сьогодні, зазнавши незначних змін; непродуманою, а іноді неприйнятною, структурою самої поліції (коли патрульна поліція фактично відірвана від інших органів і підрозділів поліції, що зменшує ефективність роботи усіх); несвоєчасне та недостатнє володіння інформацією через брак комунікації та взаємодії, насамперед, з населенням, по-друге, з іншими правоохоронними органами, по-третє, з іншими суб'єктами профілактики; відсутністю координації зі сторони державної влади та управління щодо профілактики кримінальних правопорушень у державі; неефективним вивченням причин та умов конкретних кримінальних правопорушень та,

як наслідок, злочинності у цілому, що не дає змоги своєчасно, комплексно і достатньо на них впливати; неналежним навчанням (підвищенням кваліфікації) кадрів у сфері профілактики правопорушень на рівні вишів та інших закладів освіти тощо. Тому, на рівні держави варто прийняти невідкладних заходів щодо усунення зазначених першочергових факторів, що покращить шлях до створення дієвої системи профілактики кримінальних правопорушень.

Отже, налагодження комунікації в органах і підрозділах Національної поліції під час здійснення заходів з профілактики кримінальних правопорушень якісно вплине на взаємодію між усіма суб'єктами профілактичної діяльності та зменшить стан і тенденції злочинності у країні. А налагодження такої комунікативної поведінки призведе до якісної комунікації та взаємодії між усіма суб'єктами профілактики правопорушень й, у підсумку, створення потужної системи профілактики кримінальних правопорушень у державі, яка матиме соціальний характер.

Підсумовуючи сказане, зазначу, що серйозність та важливість питання комунікації в органах і підрозділах Національної поліції під час здійснення заходів з профілактики кримінальних правопорушень формується під впливом прикладних сфер, у межах яких комунікативна дія, інтеракції особистостей відіграють провідну роль: постають складовими соціокультурного процесу, забезпечують можливість формування соціальних зв'язків, керують спільною життєдіяльністю людей і регулюють сферу профілактики злочинності, зберігають набутий досвід зі здійснення профілактичної діяльності щодо злочинності та передають його наступним поколінням. Нагальним невирішеним питанням, особливо в умовах сьогодення, залишається створення в Україні дієвої системи профілактики кримінальних правопорушень, де державні органи відігравали б роль координатора, керівника і того, хто спрямовує профілактичну діяльність. Допомогою для швидкого прийняття рішення у цій ситуації слугуватиме зарубіжний досвід багатьох країн (Великобританія, Німеччина, Данія тощо), де для координації діяльності з профілактики кримінальних правопорушень створені відповідні органи (наприклад, національні ради). Основними функціями такого дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України мають бути: збір інформації щодо злочинності; планування, виконання та оцінка програм з профілактики правопорушень; координація діяльності поліції та інших органів, що працюють у цій сфері; забезпечення участі громадськості у превентивній діяльності щодо правопорушень; співпраця із засобами масової інформації у цій сфері; науково-дослідницька робота; співпраця з законодавчими органами, що визначають політику в галузі боротьби зі злочинністю; навчальна підготовка. Наступними невідкладними питаннями для української держави і суспільства мають бути: швидке, якісне та ефективне реформування правоохоронних органів, насамперед поліції; системне і грамотне законодавче забезпечення правоохоронних органів, зокрема й

поліції, у сфері профілактики кримінальних правопорушень; повернення довіри громадян до поліції й, навпаки, поліції до громадян та розвиток співпраці між ними; організаційне-правове забезпечення чіткого розподілу функцій між усіма суб'єктами профілактики кримінальних правопорушень на основі принципів системності, своєчасності і необхідної достатності, субординації, диференціації та індивідуалізації, гуманізму, законності, наукової обґрунтованості, економічної доцільності; комплексного вивчення криміногенних детермінантів злочинності у державі; якісного, всеохоплюючого кримінологічного прогнозування злочинності та кримінологічного планування заходів протидії їй; моніторингу здійснюваних у системі профілактики кримінальних правопорушень заходів та відповідальності, за їх невиконання, суб'єктів цієї діяльності; науковий підхід до розробки, реалізації, диференціації здійснюваних профілактичних заходів щодо злочинності, а також до підготовки кадрів, які працюють у цій сфері.

Ефективна, налагоджена комунікація між органами і підрозділами Національної поліції слугує локомотивом для подальшого розвитку, удосконалення комунікативної поведінки серед усіх суб'єктів профілактичної діяльності, яка призведе до створення потужної системи соціальної профілактики кримінальних правопорушень у державі та, у найближчому майбутньому, до реального зниження злочинності в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія: курс лекцій. Київ: МАУП, 2002. 296 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2 вид., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с. С. 33.
3. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації: навч.-мет. посіб. Київ: Довіра, 2007. 205 с. С. 136.
4. Загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2013–2021 роки. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=113897&libid=100820#.
5. Кримінологія і профілактика злочинів. Курс лекцій у 2 кн. Особлива частина / Ю. В. Александров, А. П. Гаврилишин, О. М. Джужа та ін. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2000. 201 с.
6. Панов Н. И. Чезаре Беккариа и его знаменитый трактат «О преступлениях и наказаниях». *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1. С. 277–309. Panov N. I. Cesare Beccaria and his famous treatise «On Crimes and Punishments»: [ECE 2014]. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6128>.
7. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від

08.08.2012 р. № 767. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-%D0%BF#Text>.

8. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

9. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-p#Text>.

10. Професор Джужа Олександр Миколайович. Ювілейне видання до 70-річчя від народження / уклад.: Л. П. Леута, В. Г. Сюравчик, Д. М. Тичина. Київ: Нац.акад.внутр.справ, 2021. 548 с. С. 237.

11. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ: Атіка, 2011. 720 с. (підрозділ 1.1.).

Семенюк Олександр Георгійович,
перший заступник керівника Міжвідомчого
науково-дослідного центру з проблем
боротьби з організованою злочинністю
при РНБО України, доктор юридичних наук

НАЦІОНАЛЬНИЙ КООРДИНАТОР У СФЕРІ БОРЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Організована злочинність є поширеним явищем, яке пустило своє коріння в усі сфери функціонування держави, завдавши величезної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища перетворюється в надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підризу демократичних інститутів і цінностей.

Враховуючи нагальність корінних змін у підходах до протидії цьому суспільно небезпечному явищу та необхідність визначення напрямів розвитку системи боротьби з організованою злочинністю та механізмів реалізації державної політики у відповідній сфері в сучасних умовах, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р було схвалено Стратегію боротьби з організованою злочинністю (далі – Стратегія) .

Зокрема, серед іншого, Стратегія передбачає необхідність визначення статусу Національного координатора, який буде здійснювати організаційне забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, відповідати за ефективне функціонування механізмів координації, взаємодії, моніторингу та звітності в зазначеній сфері через запровадження та подальше організаційне забезпечення реалізації механізму стратегічних комунікацій у сфері боротьби з організованою злочинністю.